

פרשת ניצבים

"וַהֲיָה כִּי יָבֹאוּ עָלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל לְבָבְךָ בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּינָהּ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: וְשָׁבַתְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ ... וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתָהּ וְרִנָּתָהּ (דְּבָרִים ל')

פרשת ניצבים לעולם סמוכה לראש השנה, ופעמים רבות מוצאים קשר בין תוכן הפרשה לחג הסמוך לה. ראש השנה מתאפיין ב'מלכויות', שופרות וזכרונות' מצד אחד, ובנוסף הוא פותח את עשרת ימי תשובה. כך גם בפרשתנו. מצד אחד אנו ממליכים את הקב"ה למלך - למען הקים אתך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלהים, ובנוסף, כאן מופיעה פרשת התשובה - וְשָׁבַתְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ. נותר לנו, איפה, לדרוש במלכויות ושופרות מתוך הפרשה ומתוך תפילה ראש השנה.

ליל שבת

גלות וגאולה

הפרשה שלנו מתייחסת לעם ישראל בשני מצבים - מצד אחד, אנו מאוחדים לפני ה'. ניצבים, כמו חיילים. כולם מחוטב עציץ ועד שואב מימין. זה המצב כרגע. היום. מאוחדים וחונים סביב המשכן. שכינה בניהם.

הקב"ה, מאחל לעם ישראל שמציאות זו תמשיך לעד. ולא אתיכם לבדכם, אשר ישנו פה... כי אם גם את אשר איננו פה עימנו היום. הלואי ותמיד יהיה ככה. אנחנו נהיה לעם וה' יהיה לנו אלוקים. אך התורה מכירה גם במציאות אחרת. עם שעוזב את ברית ה'. והתוצאה לא מאחרת לבוא. ויתשם ה' מעל אדמתם, באף ובחימה ובקצף גדול. אך לא לנצח. אם אנחנו נשוב. ונרצה לשוב 'עד ה' אלוקיך'. נשוב למציאות של 'ושבתי בבית ה'. (לשוב על מנת לשבת...) אז גם ה' שוב ישוב. 'ושב ה' את שבותך'. שוב ה' יהיה לנו לאלוקים ואנחנו נהיה לו לעם.

זה התהליך המלווה את כל הפרשה. עליות ומורדות בקשר בין העם ומלך, בין האבא והבנים, בין הדוד והרעיה.

"וּבַחֲרַת בְּחִיִּים לְמַעַן תַּחֲיָה אִתָּה וְזִרְעֶךָ:

לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ בְּקוֹלוֹ וּלְדַבְּקָה בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאַרְךָ יָמֶיךָ לְשִׁבְתָּ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר: "

אם נבחר בחיים. אז ה' ירחם עלינו. כפי שאנו אומרים בברכת המזון- 'רחם על ציון כי היא בית חיינו'.

לפעמים, מדגישה הפרשה, לא מספיקה זכותינו בפני עצמה, אלא יש צורך בזכות אבות. 'אשר נשבע לאבותיך'. גם בבית המקדש לפני תחילת כל עבודה צופים הכנים מן המקדש אל עיר האבות:

"הָרֹאֶה אוֹמֵר, בִּרְקָאִי. מִתְתִּיא בֶן שְׁמוּאֵל אוֹמֵר, הָאִיר פָּנַי כָּל הַמִּזְרָח עַד שְׁבַחְבְּרוֹן. וְהוּא אוֹמֵר הֵן" וְלִמָּה בַּחֲבֵרוֹן, הִרִי חֲבֵרוֹן אֵינָהּ בַּמִּזְרָח? אֵלֶּה לְהַזְכִּיר זְכוּת יִשְׁנֵי חֲבֵרוֹן! (משנה יומא ומפרשים שם)

את הקשר בין מעשי האבות המקדש, אנו למדים מתוך תפילת מוסף בראש השנה:

"אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ זָכְרֵנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹב לְפָנֶיךָ וּפְקִדְנוּ בְּפִקְדֹת יְשׁוּעָה וּרְחֻמִּים מְשִׁמִּי קָדָם וְזָכַר לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶהְבֵּת הַקְדָּמוֹנִים אֶת הַבְּרִית וְאֶת הַחֶסֶד וְאֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ בְּהַר הַמֹּרִיָּה, וְתִרְאֶה לְפָנֶיךָ עֲקֵדָה שְׁעָקֵד אֲבִירָהּ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ...

(תפילת מוסף, זכרונות)

בתפילה מודגשים שני דברים. תחליה השבועה על הר המוריה ובנוסף העקדה.

פרשת ניצבים

סעודת שבת

זיכרון מול ראייה

לסעודת שבת – זכרון מול ראייה

בתפילת מוסף שהבאנו אנחנו מבקשים מה' שני דברים. תחילה: וְתִרְאֶה לְפָנֶיךָ עֲקֵדָה שְׁעָקֵד אֲבֹרָהּם אֲבִינוּ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ. ובסוף זכרונות, אנו מבקשים: וְעֲקַדְתָּ יִצְחָק לְזֵרְעוֹ הַיּוֹם בְּרַחֲמִים תִּזְכּוֹר. כלומר מצד אחד- ראייה. ותראה לפניך ומצד שני- זכרון- ברחמים תזכור. את ההבדל ביניהם מבאר הרב טיילבאום בספרו 'ישמח משה':

"והדבר תמוה תחלה אנו אומרים לשון ראייה ותראה לפניך, ולבסוף לשון זכירה. ועוד הרי רש"י פירש בפרשת בחקותי (ויקרא כו מב, ד"ה וזכרתי) למה לא נאמר זכירה ביצחק, כי אפרו נראה לפניו ית'. ותיירץ על פי מ"ש רז"ל (תענית ה' [ע"א]) נשבע הקב"ה שלא יכנס לבית המקדש שלמעלה עד שיבנה בית המקדש שלמטה. ולפי זה בעוד שבית המקדש היה קיים והיה נכנס לבית המקדש של מעלה, אז היה אפרו נראה לפניו ולא שייך לשון זכירה, אבל לאחר חורבן בית המקדש שאין השי"ת נכנס לבית המקדש של מעלה, אז שייך זכירה. ולזה רמזה התורה על זמן חורבן בית המקדש זכרון תרועה (ויקרא כג כד), להזכיר העקדה על ידי תקיעת שופר. וזה בקשתינו ופקדנו בפקודת ישועה ורחמים שיבנה בית המקדש במהרה, אז ותראה לפניך עקדה וכו', ועכשיו בעת חורבנו על כל פנים עקדת יצחק היום דייקא ברחמים תזכור בזכירה" (ישמח משה פרשת וירא, ח')

הישמח משה מקשה שתי שאלות. הראשונה- במה מקורות נאמר שאין צורך ב'זכירה' לגבי עקדת יצחק כיוון ש'אפרו של יצחק מונח לפני הקב"ה'. ואם כן, מתחדדת השאלה מדוע אנו מבקשים בכל זאת 'ועקדת יצחק ברחמים תזכור'?

התשובה לכך, רמוזה במילה 'ברחמים'. זאת כיוון ש'אפרו של יצחק' מונח ב'בית מקדש של מעלה'. אך כאשר אין מקדש למטה- אזי גם בית המקדש של מעלה אינו פעיל...

"נשבע הקב"ה שלא יכנס לבית המקדש שלמעלה עד שיבנה בית המקדש של מטה" (תענית ה.) במצב כזה אנו מבקשים מה' לכל הפחות לזכור את אפרו של יצחק. זכרון תרועה. ולפי דבריו זאת כוונת התפילה: ה', אנא זכור את עקדת יצחק, (על ידי התקיעה) ופקוד אותנו, כלומר שיבנה בית המקדש. ואז שוב תכנס לבית המקדש של מעלה, ואז, שוב, 'ותראה לפניך עקדת יצחק'. עכשיו, לאחר שהבנו את זה. נקרא שוב את הפסוקים בפרשה ונקבל משמעות עמוקה הרבה יותר לשיבה שלנו ולשיבה של הקב"ה:

וְשַׁבְתָּ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי ... וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ

בתפילה אנו מבקשים, וזכור לנו ברחמים. גם כאשר אנו מרוחקים ובלי מקדש, אנא זכור את זה שכשם שלנו אין מקדש, גם אין בית מקדש של מעלה. וברגע שבית המקדש של מטה יחזור למקומו – ושבת עד ה'. אז הקב"ה יחזור למקומו – ושב ה' את שבותך.

זאת היתה תפילתו של אברהם אבינו:

והנה ידוע דאברהם קראו הר, מפני שראה בחורבנו הר ציון לבמות יער וגו' (ירמיה כו יח), ... ועתה מובן בקשת אברהם אבינו ע"ה (בראשית כב יד) ה' יראה העקדה בבחינת ראייה, ושמא תאמר הלא השי"ת אמר עתה ידעתי, דמשמע רק בחינת ידיעה ואיך ישוב ריקם, לזה אמר אשר יאמר היום, דהיינו עתה ידעתי הוא קיים בהר ה' בעת שהוא הר, לכך אני מבקש יראה שיבנה המקדש ויראה, והבן" אברהם אבינו ביקש, שגם כאשר בית המקדש יהיה במצב של חורבן- כלומר במצב של הר (הר ה' לבמות יער), גם אז ה' יראה (ולא רק יזכור). לכן ביקש 'בהר ה' יראה.

פרשת ניצבים

סעודת שלישית

ה' רואה גם בשעת הזיכרון

לסיכום, ראינו שישנה מציאות של הסתר, אם רחוק. אך סופו לשוב. ושב ה' ורחימך. אז ה' זוכר אותנו וזוכר את עקדת יצחק. אנחנו לא 'רואים' את ה', ה' מציץ מבין החרכים. לעומת זאת ישנה מציאות של גילוי, שבנו 'עד ה' אלוקינו'. הקב"ה משגיח מבין החלונות ה' רואה אותנו ואנו אותו. אז גם נראה לפני ה' אפרו של יצחק. שעת הגלות נקראת, זכרון תרועה. אז אין תקיעה, רק זכר של תרועה. זאת במציאות של גלות. 'ושבתה הארץ'- מעם ישראל, ובמקדש יש שביתה- אין עבודה. גם בבית מקדש של מעלה.

"כי בעת חורבן בית המקדש שאינו נראה, אז צריך לזכירה כמ"ש באמרי בנימין, ויתכן מה שנאמר שבתון זכרון תרועה, כי שביתה נאמר לפעמים על חורבן, כמו אז תשבת הארץ בהשמה מהם (ויקרא כו מג) והבן, וגם במקום מקדש שביתה מעבודה"

אך אנו יודעים שהפסוק 'שבתון זכרון תרועה' מלמד אותנו, על פי חז"ל, שבשבת אין תוקעים, אלא רק 'זכרון תרועה'. הלכה זו, מתקיימת גם בזמן בית המקדש. והרי אמרנו בשזמן המקדש אין צורך בזכרון? לכן מבאר הישמח משה, פירוש נוסף:

"אבל חכמינו הקדושים לא רצו שיהיה כל זמן הגלות נשבת בחינת הראיה, לכך פירשו שבתון זכרון תרועה על ראש השנה שחל בשבת שאין תוקעין רק זכרון התרועה.. אבל עקדת יצחק נראה לעולם, כמו ידע מה בחשוכה ונהורא עמיה שריא (דניאל ב כב), כי הלא עיני ה' משוטטות בכל (זכריה ד י), רק עוצם עיניו מראות ברע והוי רק ידיעה, לכך נאמר ידע מה בחשוכה והבן, אבל בדבר טוב רואה והבן. ובזה מצינו טוב טעם על מה שגזרו רז"ל (ר"ה כ"ט ע"ב) שלא לתקוע בראש השנה שחל בשבת, כי הנה החכמים אנשי כנסת הגדולה ק"כ היו כולם בעלי רוח הקודש, ובהם כמה נביאים היו יודעים שעתיד הבית לחרב, על כן גזרו שלא יתקעו בשבת, כדי שכך יהיה הפירוש בפסוק שבתון זכרון תרועה וכמ"ש לעיל, בכדי שעקידת יצחק יהיה נראה לעולם. והנה מאד מאד נחתו לעומקא דדינא, כי מאחר שראו כי עיקר פעולת השופר הוא רק לעורר זכות העקדה, וכאן יהיה התקיעה בהיפך, כי אם יהיה תוקעין בשבת, אם כן יהיה הפירוש שבזמן החורבן לא יהיה נראה ח"ו, אם כן מכחישין חיליה דזכות העקדה ולא מעוררו, אבל מניעת התקיעה הוא מעורר זכות העקדה בכח אמיץ וחזק שיהיה נראה, אם כן מניעת התקיעה בשבת היא תקיעה, והבן:

ועל פי זה יתבאר הפסוק הנ"ל (בראשית כב יד) ה' יראה אשר יאמר היום, זה הוא ודאי שיהיה הבטחה הנ"ל הנאמר היום בבחינת יראה.... רק בקשתי הוא שגם בהר ה' דייקא, היינו אפילו בחורבנו הנקרא הר, גם כן יראה, ואם הוא בראיה אין קטרוג שיראה הרשעים, דכתיב (ישעיה לג טו) עוצם עיניו מראות ברע, אך יראו לפניו זכויותינו ויקרב פדות נפשינו אמן:

תמצית דבריו: בניגוד למה שאמרנו מקודם, שבזמן החורבן ה' לא רואה, אנו יודעים שגם כי אשב בחושך, ה' אור לי. גם אנחנו רחוקים מ'אורו של עולם' - ה' עימנו. לכן תיקנו חז"ל שכשם שבזמן שבית המקדש קיים ישנה מציאות של זכירה בלי ראייה. כלומר רק 'זכרון תרועה' בשבת. כך לאחר החורבן, ישנה מציאות של ראייה. ולפי זה נבאר את דברי ה'- בהר ה' יראה- כהבטחה. גם במציאות של חורבן, ה' ברחמיו יראה אל עמו. אך נשים לב- שבבית המקדש תקעו אפילו בשבת. זאת כיוון שכאשר את נמצא שם, אין כל צורך בזכרון. המציאות שם היא שאנחנו נמצאים ממש לפני ה'- הוא רואה אותנו ואנו אותו. שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך.

ובנתיים נזכור שקודם אנחנו צריכים לשוב אל ה', אל המקדש, ואז ושב ה'. ולא לחשוב שזה קשה.

לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו וישמענו אתה ונעשה..

כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו:

שבת שלום

מרדכי פרסוף